

Doktori (PhD) értekezés tézisei

**Párhuzamok és metszéspontok Leibniz és
Schopenhauer filozófiájában**

Karkusz Patrik Dániel

Témavezető: Dr. Bujalos István

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2024.

I. Az értékezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Disszertációm két kiemelkedő filozófiai szerző, Leibniz és Schopenhauer életművének párhuzamba állítására vállalkozik, ami azért is lehet elsőre meglepő, mert a tradicionális értelmezések szerint, kevés olyan két filozófust lehetne találni, akiknek a gondolkodása távolabb áll egymástól, mint az említett két gondolkodóé. Leibniz mint az örök optimistának bélyegzett filozófus, híres állításával, miszerint *ez a világ a lehető világok legjobbika* egy teljesen más attitűdöt képvisel, mint Schopenhauer, aki viszont a világot a *lehető világok legrosszabbika* jelzővel illeti. Ebből kifolyólag könnyen megérthető, miért emlegetik őt gyakran a filozófiatörténet legpesszimistább szerzőjeként.

Értekezésemnek egy célja éppen az volt, hogy megszabadítsa e két szerzőt az optimista-pesszimista megkülönböztetés banálisnak tűnő címkéitől, és bebizonyítsa, hogy Leibniz gondolkodása sokkal kritikusabb és árnyaltabb, minthogy az említett kijelentést egyszerűen, boldogságmaximalizáló-élménylapon értelmezzük, és hogy minden ellenézés nélkül ünneplejük a világ tökéletességét. Disszertációm nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy elemezze, milyen értelemben is mondhatjuk a világot tökéletesnek, az eredmények pedig arra engedtek következtetni, hogy Leibniz optimizmusa bár *a priori* helytálló, de csak nehezen, és csak részben átvihető az *a posteriori* világmegítélésre. Leibniz úgy gondolkodik, hogy Isten végtelen számú világ közül választ ki egyet, amely értékítélete szerint a *legjobb*, ebből kifolyólag a világ *a priori* értelemben valóban tökéletes, hiszen már a teremtését megelőzően igaz rá a *legjobb* ítélete. Ugyanakkor Isten ezen ítélete leginkább az egyszerűség és a sokszínűség alapelveinek legoptimálisabban érvényesülő működéséből ered, azaz, ez a világ a végtelen sok világ közül az, amely működését tekintve a lehető legegyszerűbb, és ami talán még fontosabb: ez a világ a lehető legváltozatosabb, tehát ebben a világban jelenik meg a lehető legtöbb teremtmény. Ez utóbbi pedig abból a leibnizi alapvetésből ered, hogy a létezés jó; Isten azzal teszi a legjobbat a potenciális teremtményeknek, ha hagyja őket megjelenni az aktuális világban mint létezők. *A posteriori* viszont Leibniz sem tagadja, hogy a világban megjelenik a szenvedés, a gonoszság, vagy egyszerűen kifejezve, *a rossz*.

Schopenhauer filozófiájának teljesen más a dinamikája. Ő a *lehető világok legrosszabbika* tanában a világ minimalizmusát akarja kifejezni, amely röviden annyit tesz, hogy a világ éppen annyira jó, hogy *még* fenn tudja magát tartani; ha egy kicsivel is rosszabb lenne, már nem lenne alkalmas a létezésre. Ekképpen a legrosszabb, hiszen az ennél rosszabb világok nem *lehető világok*. Metafizikailag nem lehetségesek, mert nem képesek megvalósulni, nem

tudják fenntartani létezésüket. Látható, hogy Schopenhauer is egy *a priori* értékítélet felől közelít, amihez még érdemes hozzáfűznünk azt is, hogy nála a világot nem Isten, hanem egy vak, önző és irracionális metafizikai erő, az *akarat* hívja létre, ami nem is tudatosan teremti a világot olyannak amilyen, hanem őserőként, természetéből fakadóan törekszik a minimalizált megoldásra. Ugyanakkor Schopenhauer az *a posteriori* értelemben vett szenvedést is erősen hangsúlyozza műveiben, lényegében egy kalkulust végez, aminek eredményeként kijelenti, hogy a világban lévő szenvedés mindenkor felülmúlja a világban lévő boldogság mennyiségét. Klasszikus példája, hogy ha egy ragadozó állat elejti zsákmányállatát, akkor a zsákmány szenvedése egyértelműen nagyobb, mint az őt elfogyasztó másik állat öröme, aki végül is nem boldog lesz a másik legyilkolásával, csak saját hiányát, vagy fogalmazhatunk úgyis, hogy saját szenvedését (éhségét) csökkenti, tünteti el azáltal, hogy prédáját elfogyasztja. Bár Schopenhauer végig erősen hangsúlyozza az *a posteriori* szenvedés létét, életműve mégis leginkább arra épül, hogy menekülő utakat tárjon fel a világban az akarat körforgásából való kilépésre, vagy éppen a szenvedés elkerülésére. Ilyen utak többek között a művészet vagy az aszkézis. Ebből a szempontból a világ valóban lehetne még rosszabb: olyan, ahol egyáltalán nincsenek menekülőutak.

A két életmű attitűdjeinek rövid felvázolásából jól látható, hogy úgy tűnik, hogy a két szerző világról tett alap kijelentése egy elképzelt spektrum két végpontját jelöli. A disszertáció legfőbb célja az volt, hogy gazdagon argumentálva bizonyítani tudja, hogy a két szerző gondolkodása sokkal közelebb van egymáshoz, és sokkal több metszéspontot eredményez, mint azt a spektrumszemlélet közvetíti. Bizonyos aspektusokból Leibniz igen is pesszimista, míg Schopenhauernek is vannak igen optimista gondolatmenetei. Ebből kifolyólag filozófiájukban gyakran jutnak hasonló kijelentésekhez a világról, és nem különbözik annyira szemléletmódjuk, mint amennyire maga Schopenhauer is el igyekszik határolódni Leibniz gondolataitól. Azt mondhatjuk, hogy a két szerző kiindulópontja és attitűdje diametrálisan ellentétes, de állításaik szükségszerű következményei egybevágóak. Rendszerük hasonlóságai nem csak véletlenszerűek, hanem megkerülhetetlenül következnek alaptéziseikből. Természetesen azt nem állítom, hogy a két filozófus világképe egy az egyben kibékíthető egymással, hiszen az értekezés során is felhívom a figyelmet számtalan olyan problémára, ami a két szerző világképe közötti szakadékot szemlélteti, de igenis vannak olyan aspektusok, amelyek miatt a spektrumszemlélet nem alkalmazható, és ezen aspektusok mentén a két szerző összeegyeztethető egymással.

Disszertáciomban kifejtem, hogy a két szerző összevetése már csak azért is indokolt, mert mindketten szemben álltak korszakuk filozófia fősodrával, és egyfajta „eretnek” pozíciót tölthettek be életművükkel. Ennek szemléltetésére említem Deleuze és Guattari rizóma-tanát, abban az értelemben, hogyha a nyugati filozófiát úgy fogjuk fel, mint egy felfelé törekvő fa, amelynek egy-egy ága egy-egy jelentős filozófus, akkor az általam kiemelt két gondolkodó inkább egy burjánzó gyökérvilág része: bár táplálták a filozófiatörténet horizontálisan égbe törekvő fáját, mégis kevésbé prezentáltak, inkább a sokszínű, a fősodortól eltérő gondolkodás megjelenítői mindketten. A vertikálisan fejlődő filozófia megtestesítői a horizontális fejlődéstől eltérve.

A másik szempont, ami alapján az összevetés szintén indokolt: a szinkretizmus a két életműben. Maga a fogalom azt a tendenciát jelöli egy filozófiai szerzőre vetítve, amikor a gondolkodó többféle filozófiai iskolát, áramlatot akar egyesíteni saját rendszerén belül. Ennek az egyik legjelentősebb képviselője Leibniz, hiszen ő az elsők között volt az újkori filozófia történetében, aki a keleti, legfőképpen kínai filozófiai iskolák gondolkodását is beemelte a maga bölcseleteibe. Több szakirodalom is bizonyítja, hogy például a harmónia és a számosság jelentősége éppen ennek a keleti hatásnak a következménye a leibnizi életműben, de megemlíthetjük azt is, hogy Leibniz kiemelten foglalkozott Kínával, és nem győzte hangsúlyozni kulturális jelentőségét még Európára nézve is. Schopenhauer pedig talán még Leibniznél is jobban átvette a keleti tanítások bölcsességeit, rengetegszer hivatkozik főművében *A világ mint akarat és képzetben az indiai Upanisadokra*, vagy éppen a buddhizmusból ismert nirvána állapotának is jelentősége van a saját koncepciójában: az akarat körforgásnak megtörése, éppen ezt a transzcendens állapotot idézheti elő.

II. Az alkalmazott módszerek

Mivel a disszertáció eredményességét alapvetően meghatározza, hogy sikerül-e helyes ítéleteket hoznunk a hasonlóságokról és a különbségekről a két rendszert illetően, ezért kiemelkedő fontosságúnak tartottam részletesen elemezni azt a gondolati struktúrát, amely a két szerző állításai mögött meghúzódik, és el kellett végezni olyan fogalmak analízisét, amelyek alapvetően befolyásolják ezeket a koncepciókat. Ugyanakkor már itt érdemes jelezni azt a nehézséget, hogy igazán egyik filozófusnál sem beszélhetünk tényleges rendszerről. A kifejezés használata leginkább Schopenhauernél ad okot magyarázatra, hiszen ő éppen a

rendszerfilozófiákkal szemben (Hegel) foglalt álláspontot, és igencsak elítélően nyilatkozott a rendszeralkotó filozófusokról. Filozófiájának mégis megvannak azok a keretrendszerei és megingathatatlan bizonyosságai, amelyhez mindig tartja magát, amelyeket minden körülmények között érvényesnek fogad el; különböző műveiben, vagy éppen egy művön belül is gyakoriak a sokszor szó szerint visszatérő megfogalmazások, így ebből a szempontból azt mondható, hogy a schopenhaueri bölcsélet egy rendszert mutat, és közelíthetünk is hozzá ekképpen, de természetesen nem nevezhetjük rendszerfilozófiának, már csak azért sem, mert Schopenhauer teret ad ellentmondásos elméleteknek is saját keretrendszerén belül, pl.: a disszertáció harmadik fejezetében hosszasan foglalkozom azzal a kérdéssel, hogy hogyan egyeztethető össze a Platónról átvett örök és változatlan ideák tana, amelyeket Schopenhauer változatlan faji jellegként is értelmez, a fajfejlődés vagy éppen a kataklizmák okozta világalakulás általa szintén vallott, de mégis ellentmondást eredményező elképzeléseivel.

Érdekes módon Leibniz gondolkodásában is megtalálhatók Schopenhauerhez hasonló jellegzetességek. Nála is megjelennek a szinte szó szerint ugyan úgy történő megfogalmazások, amelyek műveken átívelően, az egész életművet meghatározóan jelen vannak. Sőt, azt mondhatjuk, hogy Leibniz egész pályája során ugyanazokhoz a keretekhez tartotta magát. A rendszeren belül mégis nála is vannak ingadozások, hirtelen irányváltások; pl.: a fiatal Leibniz a fossziliákat még csak a Föld játékanak tartotta, és a kőzetlemezek mozgásából vezette le keletkezésüket, megtagadva ezzel szerves eredetüket, és ami sokkal fontosabb, elvetve ezzel kihalt állatfajok létezésének lehetőségét, de később *Protogaea* című írásában ezt felülbírálta, és elfogadta az akkora már megerősödő archeológiai álláspontot az őslények kihalásáról és azok szerves maradványairól.

A gondolati struktúrák analízise az első fejezetben az alaptételek elemzésével kezdődik. Ez különösen fontos Leibniznél, akivel kapcsolatban Ortegára támaszkodva azt mondhatjuk, hogy bár szerette az alapelveket, de nem tisztelte azokat. Ez leginkább abban mutatkozik meg, hogy bár egyértelmű és kategorikus állításokat tesz a különböző tételekről, de használatukban nem követi, vagy éppen ellentmond ezeknek a rögzített kijelentéseknek, pl.: összekeveri egy elv ontológiai és episztemológiai érvényességét, és egy ismeretelméleti definícióból ontológiai következtetéseket von le, határsértést követve így el a két szféra között). Módszerem ezért az, amit Adorno is javasol *Philosophische Terminologie* című munkájában, amikor filozófiai terminológiák elemzésére vállalkozunk: nem szabad megállnunk egy filozófustól kapott definíciónál, hanem mély és átható elemzésbe kell elmerülnünk, hogy feltárjuk a fogalom valódi működését és jelentését az adott gondolkodónál. Így hosszabban kerül elemzés alá a

dolgozatban Leibniznél az *elégéses alap elve*, az ellentmondás elve, és az azonosság különböző megfogalmazás módjai. Mindezeket viszont megelőzi, ismételten Ortegától kölcsönözve a megközelítést, az *alapelvek alapelve*, amely Ortega szerint annyit tesz, hogy bár Leibniz sohasem mondja ki explicit módon ezt az elvet, gondolkodását mégis döntően meghatározza, mivel minden állítását próbálja visszavezetni egy alapra, legyen az ontológiai vagy logikai szférájú kijelentés. Lényegében Leibniz csak azokat az állításokat fogadja el igaznak, amelyeknek, mintegy matematikai mintára, meg lehet találni a levezetését egy korábbi elvre.

Az alaptétel problematikája Schopenhauer filozófiájában is központi jelentőségű, így ezért is indokolt volt a disszertáció első fejezetét ennek feltárására szánni az elemzett szerzőknél, mintegy *megalapozva* az értekezés további részeit. Schopenhauer már az elégéses alap négyszeres gyökéről beszélt, ez pedig mint a későbbiekben látni fogjuk az eredményeket tárgyaló részben, megfeleltethető bizonyos mértékig a tétel leibnizi használatával is.

A második főszakasz Leibniz és Schopenhauer világképét, a világ működésének és létrejöttének dinamizmusát elemzi, tehát felvázolja azt a keretrendszert, amiben az összevetési szempontok működésbe léphetnek. Ebben a fejezetben kerül kibontásra az is, hogy milyen értelemben a legjobb a világ Leibniznél, és miképpen a legrosszabb Schopenhauernél.

Meglátásom szerint a harmadik fejezet a disszertáció leginnovatívabb része, amely olyan témát tárgyal, ami egyik szerzőnél sem feltétlenül a legközpontibb téma, mégis, az itt fellépő problematikák erősen befolyásolják, hogy tartható-e továbbra is az a keretrendszer, amit a filozófusok működtetnek, vagy pedig ki kell tágítani vagy felül kell bírálni azok határait. Ez a főfejezet a faj terminusát tárgyalja a két életműben, szorosán összekapcsolódva a változatlanúság és változatosság fogalompárjával. Mindkét filozófus egy statikus fajfogalommal igyekszik operálni, de mindketten azzal a nehézséggel találják szembe magukat, hogy így a fajfejlődési elméletek nem interpretálhatók saját filozófiai rendszerükön belül. Pont ezért egy fontos metszéspont is a két bölcselőnél ez a téma. Csakúgy, mint az utolsó főfejezet témája a szabadság és individualitás kérdése, ahol szintén van egy feszültség aközött, amit a két filozófus képviselni szándékozik és aközött, ami a rendszerükből szükségszerűen következik.

Egy fontos módszertani döntés volt az is, hogy a disszertációt három exkurzus színesíti. Az első a teodícea kudarcának filozófiai és társadalmi következményeit elemzi, a második párhuzamot von Schopenhauer és egy reneszánsz bölcselő, Nicolaus Cusanus gondolkodása között, a harmadik pedig Leibniz hatását mutatja be a francia felvilágosodás

természetfilozófiájára. Bár nem exkurzusként, hanem a főszövegben szerepel, de nagy figyelmet fordít az értekezés Kant alapelvekhez fűződő viszonyára is, ami szintén hosszabban kerül tárgyalásra. Az exkurzusokra és a kanti elemzésre módszertanilag azért volt szükség, mert egyértelmű, hogy történetileg Leibnizet és Schopenhauert egy korszak, ráadásul nagyon jelentős korszak választja el egymástól. Bizonyos értelemben Leibniz megalapozta Kant gondolkodását, másrészt pedig Schopenhauer, aki Kant követőjének vallotta magát, óriási mértékben merített elődje gondolkodásából, és azt sem túlzás kijelenteni, hogy Leibnizet is Kant eredményei felől ítélte meg. Ez a helyzet a francia felvilágosodással is, ez a korszak egyfajta közvetítő közeg volt Leibniz és Schopenhauer között, és Schopenhauer ellenállása Leibniz-cel szemben részben abból is fakad, hogy egyik kedvenc szerzője, Voltaire, igencsak negatívan nyilatkozik a német filozófusról. Ráadásul, mint ahogy azt az első exkurzus be is bizonyítja, a felvilágosodás gondolatiságára erősen hatott a leibnizi teodícea ellentmondásossága, netalántán kudarca, sőt, akár azt is mondhatjuk, hogy éppen ebből a kudarcból táplálkozott leginkább a XVIII. századi filozófia. Ez pedig nagyban befolyásolta azt, hogyan gondolkodott Schopenhauer Leibnizről, és talán innen érhető meg igazán az elődhöz való negatív hozzáállása és gyakorta lekicsinylő megnyilatkozásai. A cusanusi exkurzus pedig azért volt indokolt, hogy mélyebben feltáruljon a schopenhaueri keretrendszer működése, ami meglepő párhuzamokat mutat a reneszánsz kori bölcselő gondolatiságával.

3. Az eredmények felsorolása

Az értekezés a téma felvetés után az alapelvek elemzését végzi el, ami a következő eredményekkel zárult. Schopenhauer négy gyökét különbözteti meg az elégséges alapnak: a keletkezését, a megismerését, a létezését és a cselekvését. Mindezt összevetve a leibnizi gondolatokkal azt mondhatjuk, hogy az elégséges alap első formája megfelel azzal, ami Leibniznél a mindekori *causa* területe. A megismerésalap a leibnizi rendszerben a *ratio* területe, míg a cselekvésalap, a motiváció révén mindkét szerzőnél az a terület, ahol a *ratio* és *causa* találkozik, lényegében a *causa* szférájába betör a *rationes* világa. A párhuzamok megteremtésénél túl meg kell jegyeznünk azt is, hogy a létezésalap transzcendentálfilozófiai jellege miatt, nem igazán megfeleltethető Leibniz rendszerén belül semminek sem, így a hasonlóságok mellett, egy fontos különbségről is számot adhatunk.

Fontos párhuzamokat találtunk a két szerző szükségszerűségről alkotott koncepciójának elemzése közben is. A lényegét röviden kiemelve, úgy lehetne rögzíteni ezeket a közös pontokat, hogy mindketten elismertek egyfajta saját természetnek (Leibniz) vagy saját karakternek (Schopenhauer) megfelelő cselekvést, ami érdekes módon egyiküknél sem a szabadság gátja, hanem sokkal inkább annak biztosítója volt. Leibniznél Isten cselekszik saját természetének megfelelően, amikor jól cselekszik, és éppen ezáltal szabad, hogy nem kell másképp cselekednie, míg Schopenhauernél a létezőknek jár ez a kiváltság, hogy nem kell karakterüknek ellentmondaniuk, ha nem akarnak. Ugyanakkor itt mindenképp érdemes kiemelnünk azt, amit Neill és Shapshay fogalmaz meg: Schopenhauernél az intelligibilis karakter nem bír valódi döntési szabadsággal, hiszen egy-egy motívumra adott reakciói előre meghatározottak, ez mégsem egy determinisztikus elképzelés, mert az intelligibilis karakter szférájában nincs ok-okozatiság, ami a determinizmus alapvető feltétele.

A teodíceai elemzések eredményével kapcsolatban elmondható, hogy vizsgálódás alá került, milyen értelemben *lehető legjobb* a világ Leibniznél, ahol nagy hangsúlyt kapott, hogy a *tökéletesség* nem egy boldogságmaximalizáló, eseményalapú megközelítés szerint értendő, hanem sokkal inkább abból az alapfelvetésből bontakozik ki, miszerint Leibniznél egy potenciális létezővel a legjobb dolog, ami történhet, hogy létet nyer a világegészben. Éppen ezért a világ tökéletessége a lehető legnagyobb sokszínűség, és a legegyszerűbb működés optimális egyensúlyából ered, ahol - mint megállapítottam – a sokszínűség elsődleges elv az egyszerűséghez képest, hiszen ez utóbbi azért lesz kiemelten fontos, azon kívül, hogy Isten bölcsességét tükrözi, hogy nem jön létre az a helyzet, hogy a működési szabályok bonyolultságuk révén létezők előtt veszik el a helyet. Hosszasan elemeztem a sokszínűség elvének viszonyát a kompatibilitás kritériumával is: minél egyszerűbbek a szabályok, annál könnyebb megfelelni nekik, azaz az ilyen létfeltételek igen kevés létezőnek jelentenek akadályt. Egy későbbi, a harmadik főszakazhoz csatolt hosszabb alfejezetben utána jártam, hogy a lehető legjobb világban szükségszerű-e a lehető legjobb teremtmény létezése, amit úgy definiáltam, hogy működését tekintve a legegyszerűbb és a lehető legtöbb más létezővel kompatibilis. A dolgozat a *szellem*-ben találta meg a leibnizi felfogás szerinti tökéletes teremtményt.

Leibniz világfelfogása összevetésre került Schopenhauer legrosszabb világ koncepciójával is, az *a priori-a posteriori megközelítés* megkülönböztetésével. Mint korábban is említettem, Leibniz világa a priori jó, míg Schopenhaueré a posteriori rossz, így az elemzés lehetőséget adott a leibnizi világfelfogás a posteriori megítélésére, és Schopenhauer világának a priori átértékelésére. Ugyanakkor Schopenhauer a posteriori szempontból sem kategorikusan

pesszimista, hiszen a világ nála is formálható az egyéni döntések következményeként. Ugyanez Leibniznél is egy jelenlévő lehetőség: bár nincs ráhatásunk az a priori elvek érvényességére, morálisan igen is felelősségünk van abban, hogy milyenné tesszük a világunkat.

A dolgozat egy tradicionálisnak nem mondható összevetést alkalmaz a két szerző természetfilozófiai gondolatainak, azon belül is a faj terminusának analízisét végrehajtó fejezetével. Leibniznél megállapítottam, hogy alapvetően a *preformáció* statikus fajfelfogásából indul ki, ez viszont gátat szab neki a fajfejlődésről való számadásban. A preformáció egyfajta biztosítékként szolgált a lehető legsokszínűbb világ állandó fennmaradásául, ezt én az *ismétlődő változatosság* fogalmának megalkotásával igyekeztem megragadni. Viszont ezt a maximalizált változatosságot is sérti, a Leibniz által is elismert, fajok kihalásának jelensége. A dolgozat során több megoldási lehetőséget is végigvezettem, mint a változatosság elv érvényességének elvetése; a különböző időpontokban fennálló világ állapotai közötti distinkció megtétele, azaz feltételeztem, hogy ha *A* állapotban a világban *x* számú faj létezhet, akkor *B* állapotban ez a szám lehet *x+1*, egy *C*-ben pedig akár *x-1*. Végül mégis azon megoldás mellett foglaltam állást, miszerint a változatosság elvet az örökkévalóság szempontjából kell megítélni, így inadekvát (az elv érvényességének szempontjából), hogy egy faj épp most létezik-e vagy *már csak létezett*, hiszen még ha ki is hal, részese volt a világegésznek. Hosszasan elemeztem Leibniz kontinuitás-elvének fontosságát is, és a harmadik exkurzusban utána jártam annak is, hogy ez az elv, hogyan hatott a felvilágosodás olyan fontos természetfilozófiai szerzőire, mint Diderot vagy éppen Bonnet.

Ugyanennek a főfejezetnek a Schopenhauer fajfelfogását illető részében leginkább arra kerestem a választ, hogy hogyan lehet összeegyeztetni Schopenhauer Platóntól átvett ideatanát a fejfejlődés és a fajok kihalásának kérdésével. Arra a következtetésre jutottam, hogy mindezek az említett jelenségek nem összeegyeztethetetlenek az ideák változatlanságának tanával, ugyanis az ideák között fellépő konfliktusokkal nem maguk az ideák változnak, hanem a köztük való *viszony*, sőt, egy új faj megjelenésével sem új idea jön létre, hanem már egy eleve (örökkön) létező, a képzetek mindennapi szintjén meg nem jelenő idea, immáron *már megjelenőként* mutatkozik meg a szemlélőnek. Ugyanígy egy faj új tulajdonsága is potenciálisan már elve mindig is benne volt az ideában, csak megjelenéséig nem kapott hangsúlyt a képzetek szintjén.

A negyedik főfejezet a két szerző szabadsághoz és individualitáshoz kapcsolódó gondolatait tárgyalta. Végig vettem Leibniz többféle szabadság kategóriáját és az elemzéseket kiegészítettem morálfilozófiai kitekintésekkel. Sőt, ezeket összekapcsoltam a

természetfilozófiai megfontolásokkal is, arra a következtetésre jutva, hogy a bennünk lévő erkölcsi ösztön Isten irányításaként, ugyanazon dinamizmusként működik, mint a szaporodási ösztön, amely a változatosság folytonos maximalizálásának (a változatosság újra termelődésének) isteni eszköze.

Schopenhauernél leginkább arra fektettem a hangsúlyt, hogy analizáljam, hogyan lehetséges döntési szabadság egy sokszor igencsak determinisztikusnak tűnő világképben. Eleve problémát okozott a karakter ideákból való származtatása, hiszen, ha feltételezzük, hogy az ideák mindig is megvoltak és változatlanok, akkor jellemfejlődés nehezen elképzelhető. Felfedem, hogy schopenhaueri értelemben a szabadság egyfajta elidegenített szabadság, nem kizárólag az ember önmegvalósításának szabadságában, hanem sokkal inkább a metafizikai akarat szabad aktusaiban nyilvánul meg. Az embernek mégis megvan az a lehetősége, hogy szembe szegüljön az akarat parancsával, és különböző menekülőutakat bejárva kilépjen az akarat körforgásából. Ezen utak részletes elemzése már csak azért is volt nagyon fontos a dolgozat szempontjából, mert megmutatta nekünk, hogy még a „lehető legrosszabb világban” is van menekvés, tehát a létezés minősége bizonyos keretek között alakítható.

Nyilvántartási szám: DEENK/440/2024.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Karkusz Patrik Dániel
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (1)

1. **Karkusz, P. D.:** Faj- és környezetvédelmi aspektusok Leibniz filozófiájában.
In: Az ember és gazdagsága egészséges és biztonságos környezetben. Szerk.: Karlovitz
János Tibor, International Research Institute s.r.o, Komárno, Slovakia, 303-314, 2022. ISBN:
9788089691739

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

2. **Karkusz, P. D.:** Leibniziánus aspektusok Charles Bonnet és Denis Diderot
természetfilozófiájában.
Nagyerdei Almanach. 12 (24), 67-83, 2022. EISSN: 2062-3305.
3. **Karkusz, P. D.:** Schopenhauer művészetfilozófiája.
Valóság

4. g. 65 (9), 76-86, 2022. ISSN: 0324-7228.
5. **Karkusz, P. D.:** A teodícea problémája és hatása a francia felvilágosodás társadalomfilozófiájára.
Valóság. 64 (3), 97-106, 2021. ISSN: 0324-7228.
6. **Karkusz, P. D.:** Teodícea-kísérletek a kora felvilágosodásban: Leibniz és Malebranche.
Nagyredei Almanach. 9 (19), 1-11, 2019. EISSN: 2062-3305.

További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (3)

7. **Karkusz, P. D.:** Disszimuláció Rousseau Első értekezésében.
Nagyredei Almanach. 11 (23), 35-46, 2021. EISSN: 2062-3305.
8. **Karkusz, P. D.:** A pszichoanalízis filozófiai kritikája Karl Popper és Wittgenstein munkásságának keresztmetszetében.
Nagyredei Almanach. 6 (12), 101-118, 2016. EISSN: 2062-3305.
9. **Karkusz, P. D.:** Az egyén helye és szerepe a Schopenhauer filozófiában.
Nagyredei Almanach. 6 (1), 132-156, 2015. EISSN: 2062-3305.

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2024.08.27.

